

5 CHÂN DUNG NHÀ TRIẾT HỌC

ASOKA (A DỤC VƯƠNG)

TRẦN NGUYỄN VIỆT *

Sanskrit: Aśoka, Trung: 阿育王

A Dục vương, 300 – 232 TCN

Asoka kế thừa ngôi vị của vua cha là Bindusary, trở thành vị vua thứ 3 của vương triều Maurya (âm Hán gọi là Khổng Tước), đồng thời là người thiết lập mô hình nhà nước lấy Phật giáo làm quốc giáo.

Thời mới trị vì, ông đã tiến hành một loạt các cuộc chiến tranh tàn khốc nhằm đàn áp các cuộc khởi nghĩa, nhân đó mở rộng biên giới của đế chế và củng cố quyền lực, vì vậy, ông còn được mệnh danh là “Chand Asoka” (Asoka bạo chúa). Tuy nhiên, phía sau những thắng lợi và quyền uy chính trị, bản thân Asoka đã nhận thấy ở đó những thảm họa chết chóc và hoang tàn. Đó là nguyên nhân cơ bản làm cho ông thức tỉnh để thay đổi biện pháp cai trị một cách nhân đạo và mềm dẻo hơn. Cũng từ đó, Asoka quy y Tam bảo, thực hiện chính sách đối nội và đối ngoại theo tinh thần nhân đạo của đạo Phật và đạo Giaina.

Những nguyên tắc do Asoka đặt làm nền tảng cho hệ tư tưởng quốc gia, chính sách xã hội và cho toàn bộ hệ thống quản lý chủ yếu dựa vào Phật pháp. Dưới thời trị vì của Asoka, ở Maurya có tới 84.000 ngôi chùa được xây dựng, nhà nước cấp tiền cho tăng hộ, phái các cao tăng đi truyền bá đạo Phật khắp đất nước Ấn Độ và một số nước khác, góp phần đưa Phật giáo lên địa vị tôn giáo thế giới. Ông là người tập hợp xá lợi Phật (sarira) và xây dựng các tháp (stupa) cho mọi người có cơ hội chiêm bái tháp xá lợi Phật. Bản thân ông chiêm bái đánh lễ tất cả các thánh tích của đức Thế Tôn và các đức Phật trong quá khứ. Theo Đại sư Ấn Thuận, ở vườn Lâm-tỳ-ni, nơi đức Phật đản

sinh hay tại vườn Nai nơi Ngài chuyển bánh xe Pháp lần đầu tiên, v.v. đến nay vẫn còn dấu tích những trụ đá của vua Asoka để lại.

Cái mới trong nhận thức Phật giáo về “pháp” mà Asoka vận dụng trong mọi hoạt động của mình được thể hiện ở chỗ, ý nghĩa của “pháp” (tức luật pháp) không có sự phân biệt theo các đẳng cấp xã hội cũng như các giáo phái. Nghĩa là, mọi chuẩn mực và quy tắc hành vi của con người là thống nhất. Trách nhiệm thực thi pháp luật không của riêng nhóm người nào. Việc trị vì đất nước dựa vào “pháp” của ông thể hiện trong cương lĩnh thể hiện tính văn minh, được ghi trong pháp sắc trên cột đá lớn số I với tuyên bố rõ ràng rằng: “Đây là quy tắc trị nước dựa vào Pháp, đem lại hạnh phúc dựa vào Pháp và bảo vệ [đất nước] nhờ vào Pháp”. Cương lĩnh đó hoàn toàn khước từ sự sát hại và xâm hại đối với mọi sinh thể. Chính vì vậy, trong pháp sắc trên cột đá lớn số VII liên quan đến hai cách thức thực hiện quy tắc của “Pháp” ghi rằng: “Ban bố lệnh có hạn chế và theo tinh thần tâm phục”.

Như vậy, từ một ông vua “bạo chúa”, Asoka đã thức tỉnh, quy y Tam bảo và trở thành vị vua anh minh, trị vì đất nước dựa trên tinh thần nhân đạo của Phật pháp để kiến tạo nên một quốc gia Maurya văn minh nhất trong lịch sử Ấn Độ cổ đại, đồng thời trở thành hình mẫu hoàng đế lý tưởng để các ông vua ở nhiều nước châu Á noi theo. Tuy nhiên, theo các tài liệu lịch sử Phật giáo Ấn Độ, vào cuối thời trị vì của Asoka, nhà nước Maurya suy yếu, ở các địa phương xảy ra bạo loạn, chống đối. Sau khi ông mất, các hậu duệ của ông không đủ năng lực duy trì đế chế này, dẫn nó đến sự sụp đổ.

CÂU CHUYỆN TRIẾT HỌC – CÙNG SUY NGHĨ

GS. TS. PHẠM VĂN ĐỨC*

1. Khi AI lên làm Sếp và bạn ra đường: câu hỏi về giá trị người

Một ngày đẹp trời, bạn bước vào công ty, làm đúng deadline, báo cáo đầy đủ, không đi trễ - nhưng rồi vẫn bị cắt hợp đồng. Không phải vì sếp ghét bạn. Không vì bạn làm sai. Mà vì *AI thấy bạn không còn cần thiết nữa*.

Câu chuyện nghe như phim viễn tưởng, nhưng nó đang diễn ra. Một doanh nghiệp lớn ở châu Á mới đây đã sử dụng trí tuệ nhân tạo (AI) để tối ưu hóa quy trình quản lý. Kết quả: chỉ sau vài tháng, họ *giảm được 70% nhân sự*. Gọn gàng, nhanh chóng, không biểu tình, không kiện tụng, không cảm xúc.

2. Khi máy móc lên làm sếp

Chúng ta từng nghĩ AI chỉ thay thế công việc tay chân - lắp ráp, nhập liệu, thống kê. Nhưng giờ, AI quản lý cả con người: giao việc, theo dõi hiệu suất, đánh giá năng lực và... ra quyết định cho nghỉ việc. Nó không thiên vị. Không cảm xúc. Không “trù dập”. Nhưng cũng không hiểu nỗi lo của một người mẹ đơn thân, không biết một sinh viên mới ra trường cần thêm thời gian để học hỏi. Nó chỉ biết: “Chi phí cao - hiệu suất thấp - loại”.

Và bạn có thể sẽ là người tiếp theo, dù bạn làm tốt. Ở đây, triết học bắt đầu lên tiếng. Bởi vì đây không chỉ là chuyện mất việc - mà là chuyện mất giá trị.

Từ thời Mác, lao động là thứ làm nên bản chất con người, là cách con người khẳng định mình, tạo ra thế giới và tồn tại trong thế giới đó. Nhưng nếu lao động giờ đây là thứ AI làm giỏi hơn, thì ta còn là gì?

Heidegger từng nói, công nghệ không chỉ là công cụ - nó là cách ta hiểu và “mở ra” thế giới. Nhưng nếu AI - một dạng công nghệ thông minh - hiểu thế giới theo cách không cần con người, thì có thể chính ta đang trở thành... thứ bị bỏ qua.

3. AI - quyền lực không cảm xúc và sự vô hình của thuật toán

Điều đáng sợ không chỉ là mất việc, mà là việc không ai chịu trách nhiệm. Sếp của bạn sẽ nói: “Tôi không muốn sa thải bạn, nhưng hệ thống khuyến nghị thế”.

Nhà đầu tư sẽ nói: “AI giúp tiết kiệm 70% chi phí - ai mà không chọn?”.

Còn AI? Nó không nói gì cả. Nó chỉ tính.

‘Chúng ta từng sợ độc tài, sợ áp bức, sợ quyền lực. Nhưng thứ quyền lực mới đang xuất hiện - không cần trấn áp, không cần ra lệnh. Nó *vô hình, hợp lý, hiệu quả*, và vì vậy càng khó bị phản kháng. Như Michel Foucault đã nói: *quyền lực hiện đại không còn cần nhà tù - nó nằm ngay trong hệ thống vận hành, trong những con số tưởng như vô tư*.

4. Ước mơ về giải phóng lao động - một nghịch lý hiện đại: được giải phóng để làm gì?

Chúng ta từng mơ về việc được giải phóng khỏi lao động. Và giờ, giấc mơ ấy đang thành hiện thực - nhưng theo cách kỳ lạ: không ai cần chúng ta lao động nữa. Nhưng rồi con người sẽ làm gì? Đi đâu khi không còn văn phòng? Sống ra sao khi không còn lương, nhưng cũng không còn được đóng góp?

Niềm tin vào “công việc là lẽ sống” đang sụp đổ. Nhưng chưa có gì thay thế nó. Và trong khi AI ngày càng “thông minh” thì con người ngày càng hoang mang.

Nếu bạn không còn cần thiết, thì bạn là ai?

Có thể bạn vẫn còn việc. Có thể AI vẫn đang “hỗ trợ” bạn. Nhưng một ngày kia, khi bạn làm việc tốt, làm đúng, làm đều - mà vẫn bị thay thế - thì hãy nhớ: không phải bạn dở. Chỉ là bạn không cần thiết nữa, trong mắt một hệ thống được thiết kế để tối ưu hóa mọi thứ - trừ nhân tính. Và đến lúc đó, câu hỏi thật sự không còn là “Làm gì để giữ việc?”, mà là “Sau khi được giải phóng khỏi lao động - liệu chúng ta có sẵn sàng sống như một con người?”.

LỐI THOÁT KHI CÙNG

LÊ HOÀNG MINH ĐỨC

Khi lâm vào bước đường cùng hãy nhớ 3 điều này:

Thứ nhất, cần hiểu được: “Vật cực, tất phản, thịnh cực, tất suy, đến lúc cần thì phải chấp nhận thay đổi. Lúc đời người hanh thông cũng không tham công, không níu giữ, đến lúc cần cũng phải thay đổi, giã từ sự nghiệp khi đang ở đỉnh vinh quang, đó chính là đại trí tuệ”.

Thứ hai, việc gì cũng có hai mặt, vì thế làm người thì nên nhìn vào điều tốt:

- Trong phúc có họa, trong họa có phúc.
- Đắc ý thì xem nhẹ, thất ý thì nhẫn nại.

Thứ ba, khi lâm vào sơn cùng, thủy tận thì biết đổi hướng mà đi.

Nhân sinh là quá trình không ngừng tu sửa bản thân, định tâm mới sinh trí tuệ./.

